Utjecaj razvoda roditelja na djetetovo ponašanje i njegov razvoj

Trdina, Snježana

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:951466

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI
STUDIJ

SNJEŽANA TRDINA

ZAVRŠNI RAD

UTJECAJ RAZVODA RODITELJA NA DJETETOVO PONAŠANJE I NJEGOV RAZVOJ

Petrinja, prosinac 2016.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UČITELJSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Petrinja

PREDMET: Razvojna psihologija

ZAVRŠNI RAD

IME I PREZIME PRVOSTUPNIKA: Snježana Trdina

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Utjecaj razvoda roditelja na djetetovo ponašanje i njegov razvoj

MENTORICA: prof. Mirjana Milanović

Petrinja, prosinac 2016.

Sadržaj

SAŽETAK

SUMMARY

1. UVOD 1

2. POVEZANOST POJMOVA LJUBAVI, BRAKA I OBITELJI 3

2.1. Što je to obitelj ? 4

2.2. Dijete kao član obitelji 4

2.3. Važnost obitelji kao zajednice 5

3. RODITELJSTVO 7

3.1. Majčinstvo i očinstvo 10

3.2. Utjecaj i uloga oca i majke na djetetov razvoj 13

3.3 Utjecaj roditelja na socijalno-emocionalan razvoj djeteta 15

4. RAZVOD BRAKA I DIJETE 16

4.1. Što se sada mijenja ? 17

4.2. Razvod roditelja gledan dječjim očima 19

4.3. Što bi roditelji trebali učini ? 21

5. UTJECAJ RAZVODA BRAKA NA DIJETE 24

5.1. Utjecaj razvoda braka na promjene u ponašanju u djece 24

5.1. Utjecaj razvoda braka na razvoj djeteta 27

6. ULOGA VRTIĆA KAO ODGOJNO OBRAZOVNE USTANOVE U PROCESU RAZVODA RODITELJA 28

6.1. Uloga i pomoć odgajatelja u radu s djecom 28

6.2. Uloga i pomoć odgajatelja u radu s roditeljima 31

7. ZAKLJUČAK 32

LITERATURA

ŽIVOTOPIS

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

IZJAVA ZA JAVNU OBJAVU RADA

SAŽETAK

Sve više ljudi sklapa brak iz ljubavi, usprkos važnosti ljubavi u braku, partneri jako malo znaju o toj ljubavi. O tome koje su vrste ljubavi, odrednice ljubavi, kako se ljubav mijenja tijekom vremena, utjecaj rođenja djeteta na ljubav i mnoge druge čimbenike koji oblikuju ljubav u braku. Osim ljubavi u braku je iznimno bitna komunikacija, kompromis, razumijevanje i poštovanje. To su samo neke od odrednica koje čine kvalitetan brak. Kada se brak ne temelji na ovim odrednica dolazi do sukoba, svađa, pa čak i nasilja u obitelji. Kada u takvoj obitelji boravi dijete i ako ne postoji niti jedno bolje rješenje, onda je najbolje rješenje rastava braka. Rastava braka ne donosi sa sobom mir u obitelj, već razdvojenost, tugu, usamljenost i mnoge druge negativne emocije. Ipak daleko najteže je djetetu na kojeg rastava braka ostavlja ponekad i trajne posljedice. Utjecaj razvoda nije samo na roditelje, već i na poremećaje u ponašanju i razvoju djece. Dijete negodovanjem iskazuje svoje reakcije na svaku promjenu u svom životu, pa tako i na razvod roditelja. Uz potpunu roditeljsku podršku i ljubav, značajnu ulogu u procesu prihvaćanja razvoda ima i odgojno obrazovni sustav. Dijete tijekom razvoda gubi sigurnost u vlastitom domu, uloga odgajatelja je da dijete zadrži sigurnost u svom vrtiću, te pomoći djetetu u prilagođavanju novonastale situacije.

Ključne riječi: razvod, roditelji, promijene, brak, djeca, razvoj i ponašanje

SUMMARY

There has been an increasing number of people who get married for love. Notwithstanding the importance of love in marriage, partners know little about it. They are not familiar with determinants of love and do not understand that love can change and can be affected, for instance, by a childbirth. There are other factors that affect love in marriage, about which the spouses are largely ignorant. Communication, comproise, mutual understanding and respect are of utmost impedance in a marriage as well. These are only some of the factors that make a quality and functional marriage. When a marriage is disfunctional and devoid of all important determinants needed for a successful marriage it can result in conflicts, quarrels and even domestic violence. When this happens, a separation is a better option. Nevertheless, a divorce does not bring peace to a family since it results in separation, grief, loveliness and a lot of negative emotions. Adivorce does not only affect the parents, but it can also have long-term consequences as for as children are concerned. If unables to accept ther parents divorce, children can develop behavioral disorders and have stunted development. Reluctant to accept any negative change in life, they react in a negative way to a divorce. However, if provided with parental unreserved support and love, children may accept a separation in an easier way. Educational system and institutions play an important role in this as well. Children feel that they lack safety in their own home during a divorce period. Therefore, it is a kinergarten teacher's role and duty to ensure that thay feel safe and secure in their kindergarten by helping them to adapt to new life circumstances.

Keywords: divorce, parents, changes, marriage, children, development and behaviour

1. UVOD

U današnje vrijeme sve su češći razvodi brakova, s obzirom na važnost i utjecaj razvoda na djecu, u ovom radu obrađuje se tema utjecaj razvoda roditelja na djetetovo ponašanje i njegov razvoj.

U sedam cjelina opisan je put sve od partnerskog odnosa dvoje ljudi, dolaska djece u obitelj, razvoda pa sve do razvoda braka i „otrovima“ tog razvoda koji utječu na djecu i odrasle. Naglašena je i važnost odgojno obrazovne ustanove, tj. odgajatelja u procesu razvoda braka.

U prvom poglavlju *Uvod* objašnjen je sadržaj rada.

U drugom poglavlju *Povezanost pojmova ljubavi, braka i obitelji* naglašen je put od partnerskih odnosa, ljubavi, braka, bračne kvalitete, pa sve do osnivanja obitelji. Navedene su važnosti obitelji i zajednice.

Roditeljstvo je treće poglavlje. Ovo poglavlje značajno je u životu svakog odraslog čovjeka. Roditeljstvo su svi oni lijepi trenutci, ljubav, zajedništvo, povezanost, sigurnost, no uz njega se vežu i manje lijepe stvari poput strahova, nesuglasica i obaveza. Svakako, roditeljstvo možemo definirati kao odluku bračnih partnera za osnivanje obitelji i „dolaska“ djece. U ovom poglavlju također su definirani pojmovi majčinstva i očinstva, i njihov utjecaj na djetetov cjelokupan rast i razvoj.

Četvrto poglavlje je *Razvod braka i dijete. N*ažalost u današnje vrijeme sve je više netrpeljivosti, nesuglasica među bračnim partnerima. Ljudi su „zaboravili“ komunicirati i sve manje su spremni na kompromise. Razvod je dio životnog perioda kada se sve mijenja, kako za odrasle, tako i za djecu. No, u ovom poglavlju mora se naglasiti važnost pravilnog postupanja roditelja s djecom tijekom razvoda kako bi taj, njima najbolniji i najdramatičniji, period protekao što bezbolnije i sa što manje posljedica.

Usprkos svom trudu roditelja, vrlo često ostaju posljedice. Neke od njih privremene su i rješive uz trud oba roditelja, no neke su trajne. Razvod braka utječe na promjene u ponašanju i razvoju, a svako dijete na razvod reagira drugačije. Posljedice razvoda braka navedene su u petom poglavlju, *Utjecaj razvoda braka na dijete.*

Na samom kraju, no nimalo manje važno, je šesto poglavlje *Uloga vrtića kao odgojno obrazovne ustanove u procesu razvoda roditelja.* U samom procesu razvoda ključnu ulogu imaju, ne samo roditelji već svi iz djetetovog okružja. U ovom poglavlju naglašene su važnosti odgojno obrazovnog sustava, tj, odgajatelja u procesu razvoda roditelja. Kako mi kao odgajatelji možemo pomoći djetetu.

2. POVEZANOST POJMOVA LJUBAVI, BRAKA I OBITELJI

Kao što je svaki čovjek različit, tako je i za svakoga definicija braka i obitelji različita. Takve definicije čovjek oblikuje na temelju svog životnog iskustva i stajališta. Stoga postoje različite definicije braka, no najčešće brak se definira kao veza dvaju partnera potvrđena od strane države ili Crkve. Brak u suvremenom svijetu definira se na različite načine. U povijesti se različito gledalo na ljubav i brak. Do početka dvadesetog stoljeća ljubav i brak su bili odvojeni. Već početkom dvadesetog stoljeća sve više ljubav postaje glavni razlog sklapanja braka. Usprkos važnosti ljubavi u braku, parteri jako malo znaju o toj ljubavi. Ne znaju dosta o tome koje su vrste ljubavi, odrednice ljubavi, kako i mijenja li se ljubav tijekom vremena, utjecaj rođenja djeteta na ljubav i mnoge druge čimbenike koji oblikuju ljubav u braku.

Isto kao za brak i obitelj tako i za ljubav postoje mnoge definicije. Na razumijevanje ljubavi utjecali su i povijesno-kulturni čimbenici. U antičkoj Grčkoj ljubav se promatrala u dva oblika-ljubav kao duhovna, uzvišena ljubav i kao obična ljubav ili tjelesno zadovoljstvo. Stari Rim je u mnogo toga bio pod utjecajem antičke Grčke pa tako i u razumijevanju ljubavi. U srednjem vijeku je sve bilo drugačije ljubav je odvojena od braka. U ovom razdoblju nastaje nova vrsta ljubavi, a to je udvorna ljubav. Udvornu ljubav smislile su žene aristokrata. Za tu vrstu ljubavi postojala su i različita pravila, a A. Capellanus (1959), (prema Čudina Obradović, Obradović, 2006) opisuje ta pravila udvaranja. Tu vrstu ljubavi određuje kao opsesiju koja donosi nesreću. Osamnaesto stoljeće je doba prve industrijske revolucije i donosi podjelu uloga među bračnim partnerima što dovodi do različito shvaćanja ljubavi kod muškarca i žena. U dvadesetom stoljeću napokon su znanstvenici dokazali, kao što je prethodno već spomenuto, da su ljubav i brak povezani. I daje je velika važnost braka, osobito za partnere koji jesu u braku.

Osim ljubavi, na kvalitetan i stabilan brak utječe i komunikacija. Komunikacija je jedna od najvažnijeg područja partnerskih odnosa. Loša komunikacija uzrok je nesporazuma i sukoba među partnerima. Dobra komunikacija ključna je za osjećaj zadovoljstva, sreće u braku te bračnu stabilnost. Postoje razlike u komuniciranju muževa i žena, ponajprije u načinu govora (žene komuniciraju neprekidnim kontakt pogledom i pokretom, a muškarci uglavnom govore malo i često čine kratke stanke), količini govora i stilu slušanja. Slušanje je važan dio komunikacije. Komunikacija, ljubav, slušanje, poštovanje, iskrenost, poštivanja potreba bračnog partnera, ovisni su čimbenici za kvalitetan brak.

„Kao i mnogi drugi pojmovi bračna se kvaliteta u socijalnoj psihologiji određuje na različite načine. Sve te pristupe možemo svrstati u tri skupine: bračna kvaliteta kao bračno zadovoljstvo, bračna kvaliteta kao međusobna prilagodba partnera i bračna kvaliteta kao procjena partnerskih odnosa.“ (Čudina Obradović, Obradović, 2006., str.121.) Kvalitetan brak je osnovna podloga za „osnivanje“ obitelji.

2.1. Što je to obitelj ?

Postoje različite definicije obitelji. Svaki čovjek je definira na temelju svojih životnih uvjerenje i iskustva, no obitelj možemo definirati kao zajednicu majke, oca i djece. U obitelj pripadaju i uži krvni srodnici. Uži krvni srodnici su baka, djed i svi članovi koji su to postali prilikom sklapanja braka.

Postoje tri vrste (oblika) obitelji:

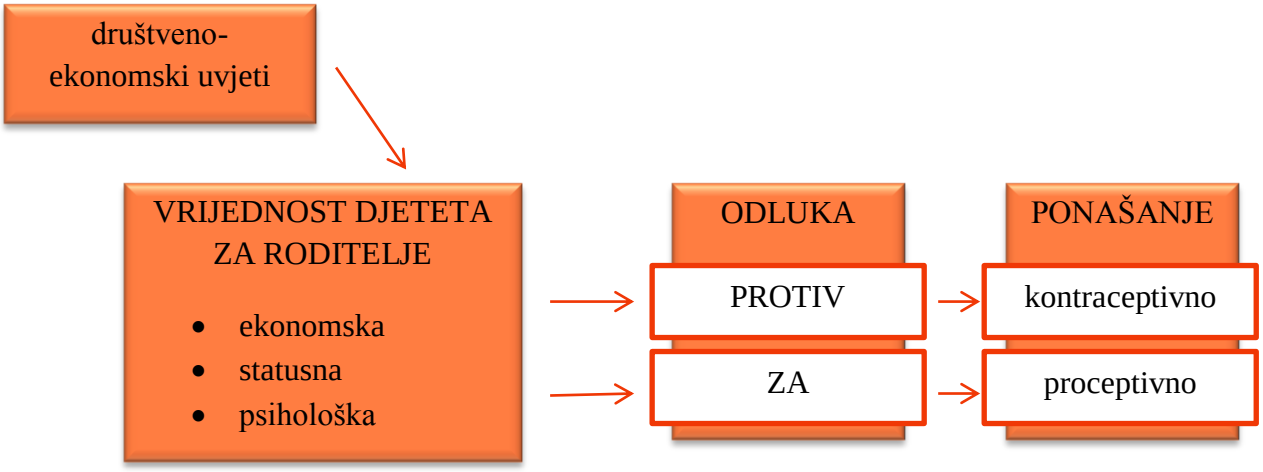
1. Prvi oblik je nuklearna obitelj. Ovu obitelj čine roditelji i djeca, ovaj oblik ljubavi najčešći.
2. Drugi oblik je reorganizirana obitelj. Nastaje kada nakon prethodnog braka bivši supružnici zasnivaju novi brak. Na taj način mijenja se struktura obitelji.
3. Proširena obitelj, treći je oblik obitelji. Takvu obitelj čine roditelji, bake, djedovi, djeca, ujaci, stričevi, tete, itd.

2.2. Dijete kao član obitelji

„U većini ljudskih društava tradicionalne su vrijednosti vezane za djecu: djeca su poželjan i vrijedan cilj, a imati djecu društvena je norma za odrasle pojedince, imati više od jednog djeteta poželjno je i hvale vrijedno u mnogim društvima, no imati više od troje djece ne smatra se pozitivnim, nego pomalo neodgovornim.“ (Čudina Obradović, Obradović, 2006., str. 201.).

S obzirom na ovakvu spoznaju postavlja se pitanje: „ Žele li ljudi imati djecu da bi ispunili društvenu norme ili radi vlastite želje ?“. Odluka supružnika da imaju dijete mijenja njihov život u potpunosti. Tada je dijete ravnopravan član obitelji, odluke koje su donesene unutar

obitelji ne odnosi se samo na bračne partnere, već i na dijete. Rođenje djeteta mijenja mnogo toga pa tako i odnose bračnih partnera međusobno i odnose bračnih partnera prema okolini. Briga i potrebe djeteta iziskuje mnogo vremena, a u ovo doba i novca.

Slika 1. Model donošenja odluka o rađanju djece u sladu sa statističkim shvaćanjem (Hoffman i Hoffman, 1973; Kohlman, 2001), (prema Čudini Obradović, Obradović, 2006., str. 205)

Ovaj statistički pristup smatra da je rođenje djeteta ekonomski uvjetovano. Ekonomki status partnera i države općenito utječe na donošenju odluka o rođenju djeteta i količini djece. Uz sve te brige, jedno od rijetkih istraživanja kojeg su u svojoj knjizi naveli J. Obradović i M. Čudina-Obradović (Psihologija braka i obitelji, Zagreb, 2006.), provedeno je u Hrvatskoj, a pokazalo je da ipak bračni partneri koji imaju dvoje i više djece osjećaju veće životno zadovoljstvo od onih koji imaju samo jedno dijete ili uopće nemaju djece.

2.3. Važnost obitelji kao zajednice

U današnje vrijeme na vrstu obitelji najviše utječu ekonomski uvjeti. Većina mladih parova zbog ekonomskih razloga ostaju živjeti zajedno s roditeljima. No, postoji velika razlika između zajednica koju partneri biraju sami, u koju svojevoljno ulaze i zajednice u kojoj su prisiljeni biti zbog ekonomskih i drugih čimbenika. Usprkos svim ekonomskim uvjetima, primarna obitelj koju čine majka, otac i djeca i danas je najčešća. J. Juul u svojoj knjizi, Život u obitelji (2008), navodi da se upravo ta zajednica gradi na zaljubljivanju, predanosti, ljubavi i

volji, tim redom. Najvažnije je da svaki partner zasebno, pa potom i zajedno, odluči živjeti zajedno kao obitelj. Za takvu odluku potrebno je više od spontane želje. To znači da su partneri spremni preuzeti suodgovornost sa svoj život, život partnera i djece.

Postoji velika razlika između odgovornosti za nešto i obavljanje posla. Odgovornost za nešto zahtjeva, bez prestanka, ulaganje mentalne energije. U obavljanje posla ulažemo samo vrijeme. Često nesvjesno baš takve odgovornosti, koje su nužne za funkcioniranje i dobrobit obitelji, roditelji i djeca doživljavaju kao opterećenje, a ne nešto što zapravo obogaćuje cijelu obitelj. Zbog toga zajednica postaje nervozna i onoj mali dio zajedničkog vremena provode u neslaganju. Ne postoji zajednica u kojoj ne postoje neslaganja, zato je važno obratiti pažnju na znakove frustracije i nezadovoljstva. Upravo ti znakovi govore da unutar zajednice postoji problem, koji može biti zajednički riješen.

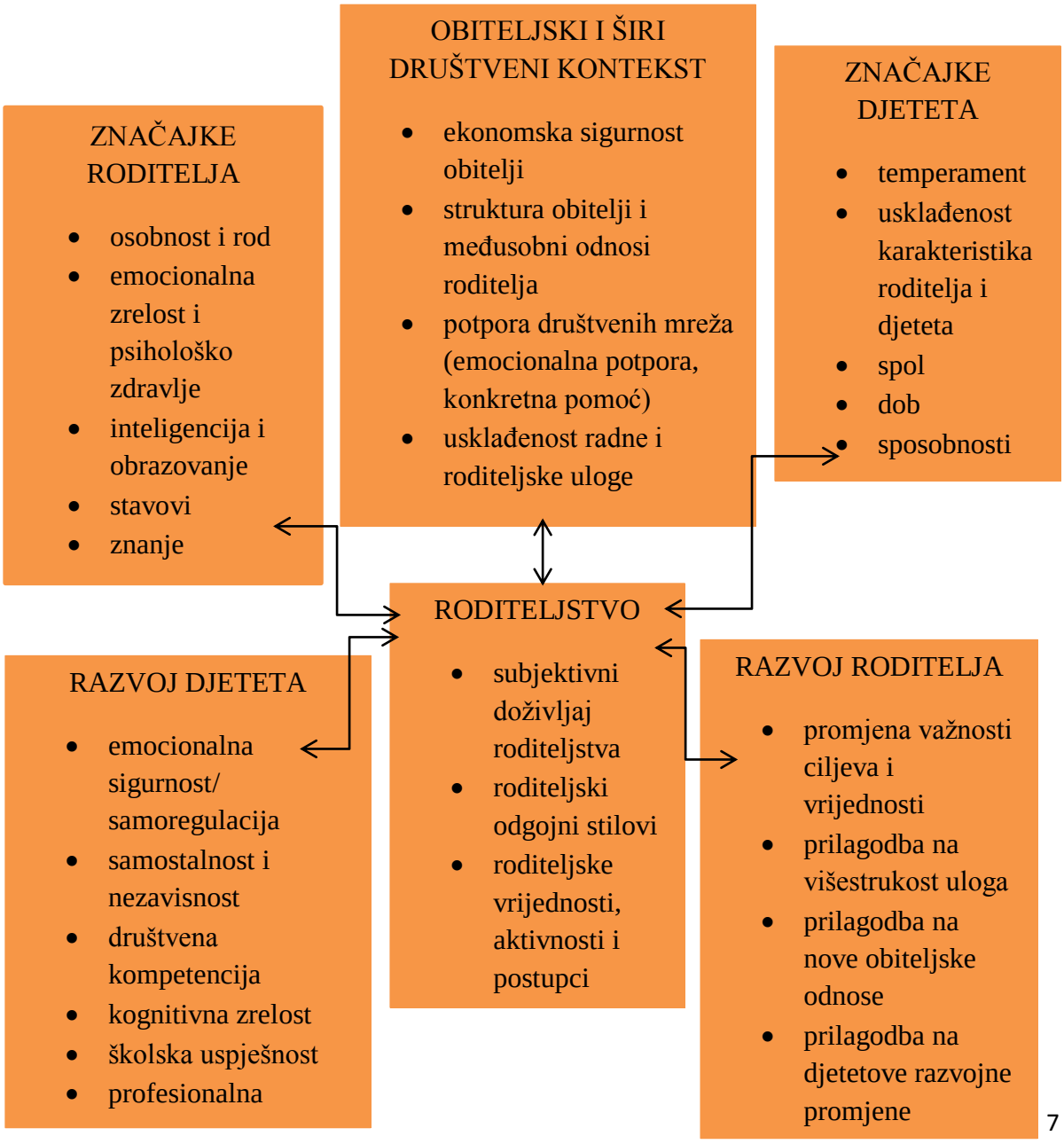
„Na osjećaje, predanost i volju kao temelje obitelji, te dom kao materijalni okvir i vrijednosti kao mentalni, dodaje se sve ostalo što je potrebno da se izgradi zajednica: zajednička iskustva, običaji, rituali, dužnosti, radosti, žalosti i krize.“ (Juul, Život u obitelji, 2008. str. 108.)

Svaki problem, svađa, smijeh, životni izazovi, polazak u školu, smijeh, strahovi, ljubav, opraštanje, sve to čini obitelj zajednicom koja živi i raste. U današnjem ubrzanom i modernom vremenu, sve manje vremena provodimo unutar obitelji. Roditelji sve više vremena provode na radnom mjestu, a djecu sve više „odgajaju“ mediji. Mediji su postali sastavni dio naših života, čak i u najranijoj dobi . Većina roditelja nije svjesna koliko mediji i ono što djeca gledaju imaju utjecaj na odgoj i ponašanje djece. Da bi se suzbili negativni učinci medija na djecu, roditelji moraju imati nadzor na količinom vremena i sadržajem gledanog. Osim medija, danas, „ulica“ odgaja djecu. Baš ovdje bitno je da odgoj djece ne prepuste ulici, vrtiću, medijima. Najveću i najznačajniju ulogu u odgoju djeteta trebali bi imati i imaju roditelji.

3. RODITELJSTVO

Pojam roditeljstva je nov, a donedavno je podrazumijevao „majčinstvo“, tj. roditeljstvo se izjednačavalo s doživljajem, brigom, postupcima i odgojem majke. (Martin i Colbert, 1998; Stevenson – Hinde, 1998.), (prema Čudina Obradović, Obradović, 2006)

Biti roditelj nije nimalo lak zadatak. Roditeljstvo nije samo riječ, već život, potpora, borba, nesuglasice, savladavanje problema, odgoj, razumijevanje, zadovoljstvo, sigurnost i još mnogo toga. Roditeljstvo je širok pojam i teško ga je definirati. Ponajprije, to je odluka bračnih partnera za dolazak djece u obitelj i preuzimanje roditeljske uloge. Roditelji imaju veliku ulogu u odgoju djeteta, kao i u njegovom cjelokupnom psihičkom i fizičkom razvoju.

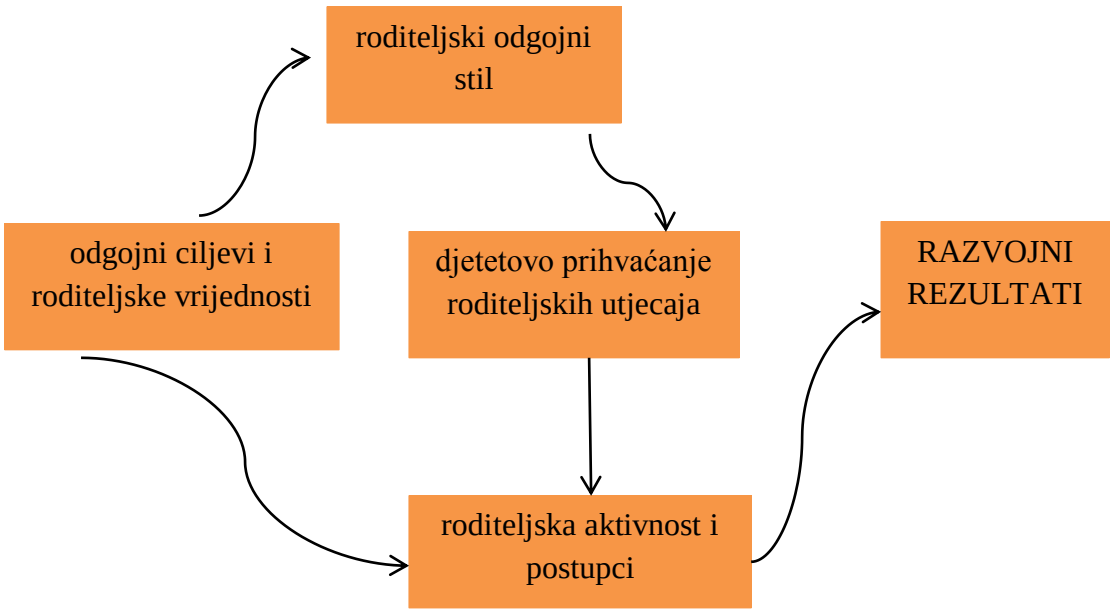

Slika 2. Integrativni model roditeljstva, njegovih odrednica i posljedica (Belsky, 1984., Bronfenbernner, 1979., Martin i Colbert, 1997., Stevenson-Hinde, 1998., van Bakel i Riksen-Waldraven, 2002), (prema Čudina Obradović, Obradović, 2006., str. 243).

Ovaj integrativni model roditeljstva pokazuje što sve utječe na roditeljstvo i kako roditeljstvo utječe na cjelokupan razvoj djece. Roditeljstvo utječe na mijenjanje i razvoj odraslih, te prisutnost djeteta u obitelji mijenja aktivnost, ponašanje, osjećaje roditelja i njihovu sliku o sebi. Doživljaj roditeljstva značajna je promjena u cjelokupnom identitetu pojedinca. Mnoge roditelje brine koliko su oni zapravo dobri roditelji.

Na temelju rezultata empirijskih istraživanja Sabatelli i Waldron (1995), (prema Čudina Obradović, Obradović, 2006) smatra da se subjektivna roditeljska procjena uspješnosti roditeljstva pojedinca može opisati pomoću tri zasebne dimenzije, a to su: roditeljsko zadovoljstvo, zahtjevi i stres roditeljske uloge te osjećaj roditeljske kompetencije. Roditeljsko zadovoljstvo obuhvaća zadovoljstvo odnosa dijete-roditelj, zadovoljstvo otporom bračnog partnera, zadovoljstvo vlastitom uspješnošću kao roditelja i zadovoljstvo ponašanjem djece. U kojoj mjeri je zapravo roditelj ispunio zahtjeve roditeljstva, vrednuje se u skladu s očekivanjima i normama sredine, što stvara dodatan pritisak roditeljima. Kada nije moguće u potpunosti ispuniti roditeljske uloge u skladu sa društvenim normama, tada se javlja stres roditeljske uloge.

U istraživanjima autorice Profaca i Arambašić (2004), (prema Čudina Obradović, Obradović, 2006) definirale su roditeljski stres kao „negativan osjećaj prema sebi i djetetu koji se izravno pripisuje zahtjevima roditeljstva“. Svaki roditelj barem jednom u život zapita se koliko je zapravo on/ona dobar roditelj. Subjektivna roditeljska kompetencija je zapravo roditeljski osjećaj koliko je on zapravo sposoban kao roditelj. Svaki roditelj, zapravo, odgaja djecu na temelju svojih životnih iskustava i uvjerenja, onako kako oni smatraju da je najbolje. Pa tako, svaki roditelj ima svoje odgojne ciljeve i roditeljske vrijednosti. U odgojne ciljeve podrazumijevaju se društvene vještine, školska uspješnost, motivacija, pristojno ponašanje, znatiželja, samostalnost i još mnogi. Ovi odgojni ciljevi su pod utjecajem kulture. Pa tako, većina kultura smatra da je najvažnija poslušnost i društvena odgovornost, dok u drugim kulturama stavlja se naglasak na samopoštovanje, samostalnost i društvenu odgovornost. Roditeljski ciljevi i vrijednosti utječu na razvoj i ponašanje djeteta (slika 3).

Slika 3. Kontekstualni model roditeljskih odgojnih utjecaja (Darling i Steinberg, 1993.), (Čudina Obradović, Obradović, 2006., str. 267)

Ovaj kontekstualni model roditeljskih odgojnih utjecaja pokazuje da roditeljski ciljevi i vrijednosti izravno utječu na roditeljske stilove. Također, istodobno utječu i na roditeljske aktivnosti i postupke. Roditeljski stilovi utječu na razvoj djeteta, ali neizravno. Roditeljski stilovi utječu na djetetovo prihvaćanje roditeljskih utjecaja, te također utječe na to kako će dijete prihvatiti roditeljske postupke i aktivnosti. Roditeljski postupci i aktivnosti izravno utječu na razvojne rezultate, no ipak roditeljski stil određuje kako će je dijete prihvatiti i interpretirati. Upravo zbog toga, odgojni stil je središnji pojam. Nekoliko je različitih tipologija roditeljskih stilova.

Moaccoby i Martin (1993), (prema Čudina Obradović, Obradović, 2006) proširili su tipologiju i dobili četiri tipa roditeljskog odgojnog stila:

1. Autoritaran roditeljski stil obuhvaća roditelje koji mnogo očekuju od djece, a istodobno mu pružaju izuzetno malo topline i potpore. Roditelji su usmjereni na postavljanje granica, te kažnjavanju kad se njihova pravila i granice ne poštuju. U ovom odgojnom stilu glavni cilj je učenje poslušnosti djeteta, autoritet, samokontrola, granica i pravila. Djeca izložena ovakvim odgojnim stilom

najčešće su povučena, imaju česte promjene raspoloženja, bojažljiva, razdražljiva, nevesela i nisu spontana.

2. Autoritativan roditeljski stil obuhvaća iste roditeljske zahtjeve kao i kod autoritarnog odgojnog stila, znači roditelji postavljaju granice, očekivanja zahtjeve i nadzor, ali u ovom stilu roditelji pružaju djetetu veliku toplinu i potporu. U ovom stilu glavni ciljevi su poticati djetetovu kreativnost, prihvaćati djetetovu maštu, motivacija, samostalnost, izražavati osjećaje. Roditeljska uloga nije nadzorna kao u autoritarnom stilu, roditeljska uloga je savjetnička. Djece koja žive u ovakvom odgojnom stilu su spontana, kreativna, slobodna izražavati svoja mišljenja i emocije. Autoritativan stil smatra se najboljim oblikom odgojnog stila.

3. Permisivan roditeljski odgojni stil još se naziva i popustljiv, a obuhvaća izrazitu toplinu i potporu roditelja, ali slabu kontrolu. Djeca, koja su izložena ovakvom stilu, dosta su nesigurna, ne snalaze se u granicama što potiče agresivno ponašanje djeteta.

4. Zanemarujući odgojni stil u kojem roditelji postavljaju male ili nikakve zahtjeve djetetu, nema kontrole, granica, ni nadzora. Također, u ovom odgojnom stilu nema ni potpore, ni topline. Roditelji su emocionalno „hladni“ i nezainteresirani za djecu, te ne pronalaze vremena brinuti se za njih. Zbog ovakvog roditeljskog stila djeca ne uspijevaju steći društvenu kompetenciju i neuspješna su u školi.

3.1. Majčinstvo i očinstvo

„U Obiteljskom zakonu (Alinčić i sur., 2004.) roditeljstvo je ponajprije definirano kao dužnost roditelja da se skrbe o djetetu s ciljem zaštite dobrobiti djeteta, osobnih i imovinskih interesa (članak 91), da se skrbe o životu i zdravlju djeteta (članak 92), te da ga odgajaju kao slobodnu, humanu, domoljubnu, moralnu, marljivu, osjećajnu i odgovornu osobu (članak 93). Roditelj se ne može odreći, roditeljske skrbi (članak 91), ali mu može oduzeti pravo da živi s djetetom i odgaja ga ako ne skrbi dovoljno o djetetovoj prehrani, higijeni, odijevanju, medicinskoj pomoći, redovitom pohađanju škole, ne sprječava dijete u štetom druženju,

zabranjenim noćnim izlascima, skitnji, prosjačenju ili krađi (članak111).“ (Čudina Obradović, Obradović, 2006., str. 250)

Majčinstvo i očinstvo su dva oblika roditeljstva te se razlikuju prema vrsti, dominantnih aktivnosti, količini uključenosti i načinu odnosa prema djeci. U početku devedesetih godina u psihologiji se roditeljstvo izjednačavalo majčinstvom, kasnije, tijekom vremena, sve više se dokazuje važnost oca u životu djeteta. Dva posljednja desetljeća prošlog stoljeća može se smatrati vremenom „otkrića očeva“ (NICHD, 2004), (prema Čudina Obradović, Obradović 2006). Posebna se važnost pridaje roditeljstvu očeva i njegovu utjecaju.

Bowlby (1969), (prema Čudina Obradović, Obradović, 2006) u svojoj teoriji privrženosti navodi tri sustava odnosa roditelj- dijete. To su sustav privrženost-skrbnik, sustav učenje-poučavatelj i sustav igra-partner. Privrženost definiramo kao emocionalnu povezanost roditelja i djece. Očituju se, naročito, kod odvajanja djeteta od majke. Što se, na primjer, može vidjeti kod polaska djeteta u vrtić. Dijete osim osjećaja privrženosti u roditeljima ima osjećaj sigurnosti i utjehu, što dodatno otežava djetetovo odvajanje od roditelja. Razvoj privrženosti ostvaruje se u nekoliko razdoblja. U prvih šest tjedana dijete najviše izražava potrebu za oralnim i tjelesnim kontaktom. Dijete u razdoblju nastanka privrženosti (od 6. tjedna do 6. mjeseca) stvara posebnu emotivnu vezu s jednom osobom, majkom, prema kojoj pokazuje potrebu za vezivanjem. Zatim slijedi razdoblje jasno izražajne privrženosti (od 6. mjeseca do 18. mjeseca) u kojem se dijete snažno veže za majku/skrbnika. U razdoblju recipročnih odnosa (između 18.mjeseca i 36.mjeseca) dijete postupno ulazi u širu okolinu, polako nestaje strah od odvajanja od majke te sve bolje ponosi dulje odvajanje od majke.

Biti majka nije niti malo lak zadatak. Majčinstvo nije samo začeti, nositi, roditi i dojiti dijete te brinuti za njegov fizički razvoj. Majčinstvo je nešto puno više, to je briga, njega, želja da dijete bude najsretnije, najuspješnije, to je strepnja, ljutnja, ljubav, sigurnost.

„Prema Hrvatskom obiteljskom zakonu (Alinčić i sur., 2004.) posve je jasna definicija majke u našoj zemlji. Prema članku 53. djetetova majka je žena koja ga je rodila. Iznimno, majkom djeteta mogla bi se smatrati žena koja je dala svoje jajne stanice za njegovo začeće, ako to nije bilo dobrovoljno i uz njezin pisani pristanak (članak 86.). Također, majka koja je posvojila dijete upisuje se u maticu rođenih kao majka (članak 146.), i to joj majčinsko pravo zauvijek pripada, jer nakon zasnivanja posvojenja nije dopušteno osporavanje ili utvrđivanje majčinstva i očinstva (članak147.). “ (Čudina Obradović, Obradović, 2006., str. 254)

Majčinstvo je jedinstveni doživljaj, a svaka ga majka definira na temelju vlastitog životnog iskustva i svojih uvjerenja. S obzirom na to definicija majčinstva je za svaku osobu drugačija. Pa tako majčinstvo može biti temelj osobnog ispunjenja, ljubavi i sreća, no istodobno majčinstvo ima i svojih loših strana poput ekonomskog tereta, podređenosti, straha, depresije, ograničene slobode. Usprkos svim negativnim čimbenicima majčinstva, istraživanja su pokazala da žene koje su i majke iskazuju doživljaj životnog smisla mnogo češće nego žena bez djece (Arendell, 2000), (prema Čudini-Obradović i Obradović, 2006.). Svaka žena-majka bar jednom u životu postavi si pitanje *Hoću li biti dobra majka ?*. Za ulogu majke ne priprema niti jedan fakultet, uloga majke nije u potpunosti objašnjena niti u jednoj knjizi, to je nešto što ne možeš naučiti, biti majka je nešto što učiš čitav život.

Već od prvog dana djetetovog života, ono teži za potpunom majčinskom pažnjom, te zahtjeva topao odnos, neograničenu brigu za sebe i poticajno okružje. Od prvog dana dijete uspostavlja privrženost za svoju majku. U prvoj godini života najvažnije je da dijete uspostavi sigurnost, a to mogu postići majke koje tumače djetetove pokušaje komunikacije i tumačenje „poruka“. Također, za prvu godinu djetetovog života tipična su tri oblika odnosa majke i djeteta, a to su: pogled, emocionalni dodir i emocionalni govor. Osim velike uloge majke u djetetovom životu, sve se više naglašava važnost oca za njegov emocionalni i fizički razvoj.

Očinstvo počinje prije samog rođenja djeteta, a uloga oca u životu djeteta jednako je značajna i važna kao i uloga majke. No, očevi doživljavaju roditeljstvo potpuno drugačije od majki. Majčinstvo je bitan dio ženina identiteta, dok je očinstvo poželjna ali ne i nužna muškarčeva uloga (Walker, 2000), (prema Čudini Obradović i Obradović, 2006.). „No, sve je više istraživanja koja pokazuju da postoji jedinstvena, zasebna veza otac-dijete, koja ne ovisi o vezi majka-dijete ili otac-majka (Mackey, 2000).“ (Čudina Obradović i Obradović, 2006., str. 258)

Očeva uključenost u odgoj djece ima različite oblike. Zapravo, vrlo često očevi misle da je njihova uloga u odgoju djece, npr. igra nogometa i ostalih „muških“ sportova, te smatraju da u odgoju djevojčice jako malo mogu sudjelovati. Nisu niti svjesni da dijete, koliko zapravo treba majčinsku ljubav, brigu, njegu i potporu, toliko treba to isto i od oca. Rijetko ćemo vidjeti jednog oca kako mijenja pelene, razgovara, hrani, uspavljuje dijete. Upravo sva ta briga, njega i provedeno vrijeme s djetetom obogaćuje oca kao osobu, izgrađuje njegova životna iskustava, te stvara uspomene za čitav život.

„Osobito je važno i za praksu korisno otkriće tzv. odgođenog učinka očeve uključenosti. Pokazalo se, naime, da očevo bavljenje djetetom tijekom njegovih prvih 30 mjeseci života znatno utječe na djetetovu inteligenciju u kasnije djetinjstvu (Yogman, Kindlon i Earls, 1996), na djetetovu privrženost u adolescenciji (Grossman i sur., 2002) i općenito, povoljan utjecaj očeva bavljenja djetetom očiti su u kasnu djetinjstvu, adolescenciji i odrasloj dobi kad se očevi njima više i ne bave (Flouri i Buchanan, 2002). “ (Čudina Obradović, Obradović, 2006., str. 263)

Stupanj očeve uključenosti u djetetov život povećava se s dobi. Očeva uključenost u život djeteta povoljno utječe na djetetovo ponašanje, djeca postižu bolji uspjeh u školi i njihovo ponašanje manje je „problematično“. Također, djeca koja imaju angažiranog oca postižu razvoj kreativnosti, samopouzdanja, sigurnosti, izravno utječe i na razvoj djetetovog intelektualnog razvoja. U „muškoj“ igri u kojoj dijete nadzire ishod, izrazito povoljno utječe na društvenu prilagodljivost, popularnost, stvaranju pozitivnih emocija, emocionalnu kontrolu i još nogo toga.

3.2. Utjecaj i uloga oca i majke na djetetov razvoj

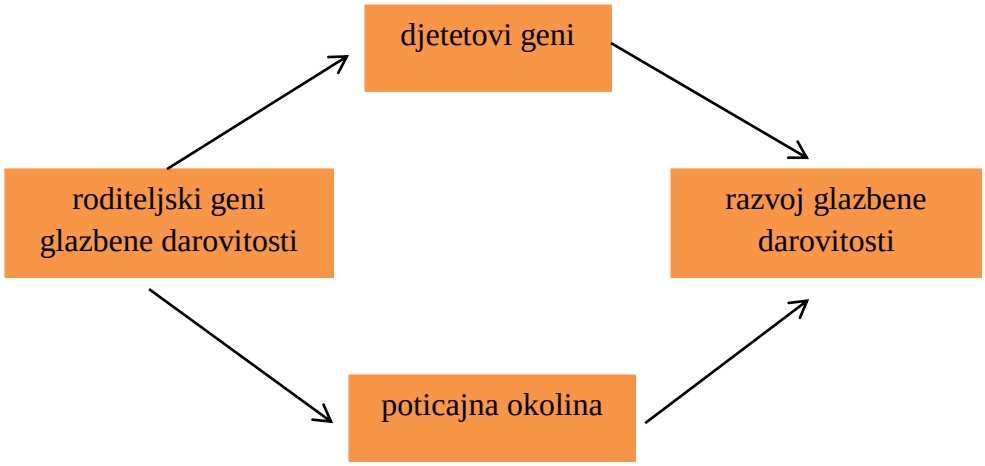
„Utjecaj obitelji na djecu općenito je teško istraživati, jer pod ti pojmom mislimo na ponašanje roditelja i okolinu koju oni stvaraju za razvoj djece, a pritom se zaboravlja da roditelji na djecu imaju dvojak utjecaj: oni s djecom imaju dio zajedničkog nasljeđa, a i zajedničku okolinu. “ (Čudina Obradović i Obradović, 2006., str. 293)

Roditelji imaju velik utjecaj na djetetovo ponašanje, odnosno na odgoj djeteta. Osim te značajne uloge, imaju ulogu i na razvoj djeteta. Oni djeci prenose osobine svojim genima, osim gena na razvoj djeteta ovisi i njihovo okružje, tj. okolina.

Autori Phillips, Brooks-Gunn, Duncan, Klebanov i Crane (1998), (prema Čudini Obradović i Obradović, 2006.) navode različite utjecaje okoline i nasljeđa na razvoj djeteta:

1. Pasivna povezanost je pasivno prenošenje roditeljskih gena. Roditeljski geni utječu na nasljeđe djeteta i na njegovu okolinu. Primjer je glazbeno daroviti roditelj koji prenosi nasljeđem tu darovitost na dijete. Dok, istodobno glazbeno nadareni roditelji stvaraju bogato glazbeno okružje, stvarajući. Kada dijete razvije interese za

glazbenim aktivnostima, to onda može biti ili genetski naslijeđeno ili zbog poticajne okoline (Slika 4.)

Slika 4. Pasivna povezanost nasljeđa i okoline. (Čudina Obradović i Obradović, 2006., str. 239)

2. Reaktivna povezanost odnosi se na interakciju djetetove okolinu i genetskog nasljeđa. Roditelji, kada uoče da dijete ima veliki interes za glazbu, mogu stvoriti poticajno okružje i poticati dijete u njegovom talentu, te će takvo dijete razvijati svoj glazbeni talent. No, neki će roditelji zanemariti ili neće niti uočiti djetetov interes za glazbu i bez poticajnog okružja dijete najčešće odustaje od svog interesa.

3. Aktivna povezanost okoline i nasljeđa. U ovom slučaju roditelji prenose talente nasljeđe na dijete. Tada ono samostalno aktivno bira koji dijelovi okoline koji su najpoticajniji za razvoj talenata, tj. genetske predispozicije koje ima.

Bez obzira na dob djeteta, ono treba zdravu i poticajnu okolinu. U ranoj i predškolskoj dobi pod pojmom zdrava i poticajna okolina smatra se ona u kojoj djece imaju potpunu tjelesnu sigurnost i zdravlje, te osjećaj sigurnosti. Emocionalna sigurnost je preduvjet zdravog razvoja, te tjelesnog i metalnog razvoja. U školskoj dobi, također kao i u ranom i predškolskom djetinjstvu, najvažniju ulogu imaju roditelji i njihova brižnost, emocionalna potpora, dok veze sa širom obitelji pomažu djetetu u ljubavi i prijateljstvu prema širim skupinama ljudi. U adolescenciji je najvažnije da roditelji i dalje podupiru dijete. Također, vrlo je važna potpora i zainteresiranost roditelja za školu, školske uspjehe. Bez obzira na dob, roditelj treba jasno

postaviti granice, osigurati osjećaj sigurnosti, poticati djecu, te poticati i razvijati uspješnu i kvalitetnu komunikaciju.

3.3 Utjecaj roditelja na socijalno-emocionalan razvoj djeteta

„Za dobru prilagodbu djeteta i ponašanje koje će biti usklađeno sa situacijom i očekivanjima društvene okoline, nužno je da dijete ne reagira samo prikladnim emocijama, nego i da ima mehanizme regulacije koji će u omogućiti učinkovito upravljanje emocijama kako bi postiglo svoje ciljeve i uskladilo se s okolinom.“ (Čudina Obradović i Obradović, 2006., str. 329)

Dijete se rađa sa većim sklonostima prema pozitivnim ili negativnim emocijama. Ono u interakciji s roditeljima i ostalim članovima obitelji počinju postupno prepoznavati vlastite, ali i tuđe emocije. No, na sa razvoj djelomice utječu roditelji, a djelomice naslijeđenom genetskom nacrtu.

Postoji nekoliko osnovnih mehanizama utjecaja roditelja na emocionalan razvoj djeteta koje u svojoj knjizi *Psihologija braka i obitelji*, navode autori. M. Čudina Obradović i J. Obradović (2006):

1. Djeca stječu emocionalne osobine na temelju roditeljske reakcije na svoju uznemirenost.
2. Roditelji, pokazivanjem topline i osjećajnosti, potiču pozitivne emocije u djece.
3. Nagrađivanje emocija koje roditelji potiču, primjereno izražavanje emocija i stjecanje emocionalne regulacije.
4. Roditelji imaju ulogu u poučavanju djece o emocijama, opisivanju onoga što osjećaju, učenju imena emocijama te prepoznavanju vlastitih i tuđih emocija.

4. RAZVOD BRAKA I DIJETE

Dijete je vrlo zbunjeno kada čuje riječ rastava, nije li to rastaviti keks od čokolade ili samo rastaviti gumene bombone kada se učvrste jedna za drugu. Ovo nije samo pojam već situacija koja na veliko mijenja djetetov život, a najčešće i njega samog. Nažalost, u današnje vrijeme sve je više ljudi koji odluče da više ne mogu nastaviti zajedno. Na takve odluke utječe niz čimbenika. Neke od njih su preljubi, svađe, nedostatak komunikacije, nespremnost na kompromise, nemogućnost nošenja s obavezama i mnogi drugi.

No, što onda kada se već u ovo „rasutom" braku nađe dijete. Najčešće roditelji misle da je rastava stvar odraslih, da se to tiče samo njih, njihova ljubav prema djetetu se ne mijenja, još češće misle da je njihovo dijete dovoljno veliko da bi razumjeli njihovu odluku za rastavom. I onda se događa da roditelji postavljaju pitanje poput *Kada se je nabolje rastati ?*. Odgovor na ovo pitanje moraju roditelji pronaći sami, sagledavajući sve okolnosti, probleme i situacije oko sebe.

Kada se dvije osobe već nađu u životu u kojem je svaki dan prisutno nasilje, konflikti, vikanje, svađe, lupanje šaka od stol i kada roditelji smatraju da ti problemi nisu više rješivi, onda je odgovor na prethodno pitanje „što prije to bolje". Kada je dijete izloženo takvim konfliktima svakodnevno, ono tada stvara osjećaj nesigurnosti i straha, a gubi sposobnost povjerenja. I što duže to traje, to će biti gore.

Dijete bez obzira na dob ima potrebu za pripadnošću, ljubavlju, toplinom, sigurnošću. S obzirom da se ovi osjećaju narušavaju tijekom rastave, za njih ne postoji pravo vrijeme rastave. Koliko god dijete bilo staro ono nije spremno na razvod roditelja. No, u svojoj knjizi *A što s djecom? Odgoj djece prije, za vrijeme i nakon razvoda,* autora Wallerstein i Blakeslee (2006) navode da postoje dvije najosjetljivije dobi djeteta za razvod, a to su predškolska dob i adolescencija ili pubertet.

Kada već roditelji odluče da je vrijeme za rastavu braka, nailaze na sljedeći problem, a to je kako će to priopćiti djetetu. Najvažnije je da roditelji razgovaraju s djecom o tome što se događa. Važno je da tijekom tog razgovora i tijekom tog razdoblja rastave dijete zadrži osjećaj povjerenja, a upravo to se može zadržati pravilnim i na vrijeme obavljenim razgovora. Kvalitetna komunikacija postaje jedan od važnijih stvari koji se treba konstantno zadržati tijekom cijelog procesa razvoda. Kada se govori o dobi dijeta, autori Wallerstein i Blakeslee

(2006) navode da djeci staroj pet godine ili mlađoj najbolje je reći za rastavu dan dva prije nego se razvodite, kada je riječ o djeci školske dobi to bi bilo najbolje učiniti nekoliko dana do tjedan dana ranije, dok kod adolescenata do dva tjedna prije.

Prije razgovora s djetetom o toj temi, roditelji se moraju dobro pripremiti za razgovor i moguća pitanja. Trebaju razmisliti kako će to utjecati na djecu, te što ih sve čeka zajedno. Priopćiti djeci da vam se brak raspada nije niti malo lak zadatak, no najvažnija je iskrenost roditelja. Također, vrlo je bitno naglasiti djeci što to sada znači i za njih i za roditelje, kad će se to dogoditi i što se zapravo sada mijenja.

4.1. Što se sada mijenja ?

Baš kao što ni život odraslih neće više biti isti nakon razvoda, tako neće biti isti ni za dijete. Nažalost, mnogi roditelji još uvijek ovoga nisu niti svjesni. Djeca su itekako svjesna da će se njihova obitelj, razvodom, zauvijek promijeniti.

Ono najvažnije što se mijenja je to da više obitelj ne živi zajedno. Netko će otići, ovisno o situaciji otac ili majka preselit će u drugu kuću ili stan. U najgorem slučaju to može značiti da će se i dijete morati seliti, što dodatno otežava njihovu situaciju. Selidba za dijete znači puno više nego za odrasle, ono je već izgubilo sigurnost u vlastitom domu, a zatim ga gubi u cijelom okružju. U ovom slučaju, osim razvoda, dijete se mora nositi i sa promjenom vrtića, male škole ili škole. To nije nimalo lak zadatak za dijete. Najčešće nakon razvoda braka djeca ostaju sa makom jer one imaju više iskustava u brizi za djecu.

Roditelji tijekom razvoda odlučuju o tome s kim će djeca živjeti. Ponekad u tim odlukama dogodi se, nažalost, da roditelji razdvoje braću i sestre. To znači da će jedno dijete nastaviti živjeti s jednim roditeljem, a drugo dijete s drugim roditeljem. Tada djeci uzimaju jedinu potporu koju možda imaju. „Braća i sestre će si uzajamno mnogo pomoći ako budu razgovarali o rastavi. Jedno dijete može objasniti drugome ono što ne razumije. Možda neko dijete ima o nečemu posve pogrešnu predodžbu. Kad čovjek razgovara s nekim tko se nalazi u istoj situaciji, to mu može jako pomoći. S bratom ili sestrom često je lako razgovarati. Jedno će drugome pomoći da se mnogo bolje osjećate. “ (William L.Coleman, 2005., str. 69)

Djecu će jako zbuniti njihovo prezime, tj. sada kada majka može promijeniti svoje prezime, djecu će zbuniti različita prezimena. Neće im biti jasno da li će se sada i njihovo prezime promijeniti. Često djeca misle da ako ostanu živjeti kod majke da će onda imati isto prezime kao majka, a ako odu živjeti kod oca da će imati isto prezime kao otac. Prema tome roditeljska uloga je da objasni djetetu da bez obzira na to gdje ono živjelo neće mijenjati njihovo prezime. Također, treba objasniti djetetu ako majka uzima natrag svoje djevojačko prezime (ono koje je imala nakon što se vjenčala s tatom) ni tada se ništa neće promijeniti.

No, u najgorem slučaju roditelji i tu mogu napraviti veliku promjenu za dijete, osim mjesta stanovanja, obitelj, braće i sestre, više niti njegovo prezime nije isto. Prezime se može promijeniti ako majka uzme novo prezime pa želi da i dijete uzme novo ili ako se majka ponovno uda, pa očuh posvoji dijete.

Tijekom razvoda promijeniti će se i ekonomsko stanje oca i majka. Sada trebaju dvije kuće ili stana, trebati će više novca. Važno je da dijete zna te činjenice. Malo manji prihodi ne znače uvijek odviše bolno iskustvo., ali će djetetu biti lakše ako pokuša razumjeti i ako zna što može očekivati.

Tijekom razvoda mijenjaju se emocije, najčešće su sada zastupljene one negativne emocije (tuga, strah, ljutnja). Tada neka djeca po prvi put susretnu se sa roditeljem koji plače. Nismo navikli gledati odrasle kako plaču, od njih se očekuje da su hrabri i veliki. No, nije plač odlika niti slabih, niti malih. Bez obzira na to što su se rastali i što više ne žele biti zajedno, odraslima je teško. Oni, bez obzira na sve, gube osobu koju su voljeli i s kojom su proveli određeni vremenski period. Takav odnos stvara „vezanja“ za supružnika i stvaranje svakodnevne navike. Sve to se nakon razvoda mijenja, što kod odraslih izaziva nostalgiju, tugu, strah, umor, a možda i razočaranje. Djeci treba objasniti zašto i odrasli plaču, kako se oni trenutno osjećaju. Roditelju će svakako goditi topao zagrljaj djeteta.

Kada se dijete počne privikavati na novonastalu situaciju i počne prihvaćati promijene, roditelji im znaju zadati nove probleme. Ti problemi vezani su za novu osobu. Što kada dijete vidi da tata ima novu curu ili mama novog dečka? Ovakve situacije su posebno zahtjevne i teške. Najčešće roditelji rade ogromnu pogrešku pa već u početku zahtijevaju od djece da zavole i prihvate tu novu osobu.

U većini slučajeva to djeca ne mogu, niti žele, što razljuti roditelje. Ako će ta osoba se pojaviti u djetetovom životu odmah nakon razvoda njegovih roditelja, ono će upravo tu osobu

krivit za to što njegova obitelj više nije zajedno. Također, dijete će biti ljubomorno prema toj novoj osobi.

Ova situacija je za dijete možda puno gora od prihvaćanja samog razvoda. Upravo zbog toga roditelji moraju imati razumijevanje za vlastito dijete. Dijete im treba u životu postati prioritet, zadobiti natrag njegovo povjerenje, stvoriti sigurnost i sreću. Roditelji moraju znati da se zbog djetetovih prvih i početnih reakcija na novu osobu ne smiju ljutiti. Djetetu, uz puno razgovora i razumijevanja, za prihvaćanje ovakve situacije treba i mnogo vremena.

4.2. Razvod roditelja gledan dječjim očima

Kada dođe do razvoda roditelja i kada djeca to saznaju, počinju si postavljati mnoga pitanja i tražiti razloge zašto je to tako.

U knjizi *Dijete i kriza*, autorica Gordana Bujišić (2005) navodi nekoliko pitanja koja si djeca najčešće postavljaju, te problemi i razmišljanja djeteta:

Hoćeš li me i dalje voljeti? Djeca često strahuju da će ih nakon razvoda roditelji ili manje voljeti ili prestati voljeti. Oni ne razumiju da je partnerska, odnosno supružnička ljubav drugačija od one ljubavi roditelja prema svom djetetu. Važno je da roditelji objasne djeci da bez obziran na to što mama i tata više neće biti zajedno, njihova ljubav prema djetetu neće se promijeniti. Roditelji će biti uzrujani i zabrinuti tijekom rastave, pa će njihovo ponašanje u djeteta ostaviti dojam da ga manje vole ili više ne vole. Također, veoma je važno da dijete i dalje pokazuje ljubav prema roditelju, da i dalje pokazuje koliko ih voli. Roditeljima je lakše kad čuju od djeteta da ih ono voli.

Poricanje. Djeci treba vremena da bi prihvatili razvod roditelja. U tom periodu prihvaćanja djeca najčešće poriču probleme i činjenicu da se roditelji razvode.

Krivnja i odgovornost. Djeca su uvjerena da se razvod događa baš zbog njih. Smatraju sebe odgovornima za rastavu svojih roditelja. Djeca razmišljaju da li je razvod njihovih roditelja njegova kazna, za neposluh ili neprimjereno ponašanje. To je još jedan od razloga zašto roditelji trebaju razgovarati, od samog početka s djecom o tome što se događa.

Ako bude jako, jako, dobra, onda… Ako budem stvarno dobra, pospremala svoju sobu i slušala mamu i tatu, možda se onda oni neće rastati. Ovaj problem nadovezuje se na prethodni, kada dijete misli da je ono krivo i da ono svojim ponašanjem može promijeniti činjenicu da se roditelji rastaju.

Osjećaj nemoći. Narušava se djetetovo samopoštovanje onda kad ono ipak, uz sva lijepa ponašanja i sve sto je ono činilo, ne upije „pomiriti" vlastite roditelje.

Potreba za dodatnom pažnjom. U periodu razvoda djeca najčešće postaju nesigurna, tada oni često zahtijevaju pažnju roditelja s koji žive. Tijekom razvoda i nakon razvoda roditelji imaju sve manje vremena i strpljena, sve više postaju nervozni pa takvo ponašanje dovodi do još veće djetetove potrebe za pažnjom.

Problemi roditeljstva. Tijekom i nakon razvoda roditelji umanjuju svoju roditeljsku ulogu. Sve više su zaokupljeni svojim problemima, što rezultira manjem nadziranju djece i posvećenosti njima.

Dan promjene (dan kada dijete odlazi drugom roditelju). Za dijete je ova promjena iznimno teška. Njegovi mama i tata više nisu zajedno. U najgorem slučaju i njegov prijatelji više nisu tu, jer se morao preseliti u drugi grad. To je situacija koja dodatno otežava proces prihvaćanja razvoda. Dijete tada gubi u potpunosti sigurnost, gubi sigurnost u vlastitom domu i gubi sigurnost u svoj okružju (vrtiću, prijateljima, školi, maloj školi).

Osjećaj napuštenosti. Djeca mogu imati osjećaj da ga je onaj roditelj koji više ne živi s njim napustio. Taj osjećaj napuštenosti može se još dodatno pogoršati ako roditelj s kojim dijete živi navečer izađe van, a ostavi dijete s nepoznatom osobom.

Želje. Nakon razvoda djeca žele da se njihovi roditelji pomire. Tako dolazi vrijeme dolaska Djeda Mraza, pa ono poželi od njega da se njegovi roditelji pomire. Roditelji trebaju objasniti djetetu kako je to nemoguće i kako sad ono ima roditelje koji više ne žive zajedno, ali će se i dalje brinuti za njega.

Odanost roditeljima. Ako se djetetu svidi nova osoba u obitelj, to jest maćeha ili očuh, najčešće je to zbog djetetove odanosti biološkim roditeljima. Često dijete ima osjećaj krivnje i zbunjenosti.

Uklapanje u novu obitelj. Djeca misle ako otac ili majka imaju novu obitelj da njih neće više voljeti, trebati. Smatraju da mama ili tata imaju potrebu za novom obitelji jer im ono nije

dovoljno dobro. Dijete jako teško prihvaća dolazak novih osoba u njihovu obitelj, često je to za dijete veliko razočaranje i zbunjenost.

Zajedničko vrijeme djeteta i majke/oca. Svaki trenutak kvalitetno provedenog vremena s djetetom je dragocjen i od velike pomoći. Na taj način roditelj pokazuje da je i ono njima i dalje zaista važno.

Zajedničko vrijeme djeteta i maćehe/očuha. Iako djetetu treba vremena da prihvati maćehu ili očuha, važno je da to vrijeme koje provodi s njim zabavno, opušteno te da određeno vrijeme provedu i na samo. Djetetu treba dati onoliko vremena koliko njemu treba da bi prihvatilo novu osobu u obitelji.

Stvaranje novih običaja. Nove obitelji imaju svoje običaje i proslave, u kojima bi dijete trebalo aktivno sudjelovati. Na taj način dijete će razviti osjećaj privrženosti i pripadanje u obitelji.

Agresija i bijes. U sukobima i rješavanju problema djeca oponašaju aktivnosti koje ih okružuju. S obzirom na to, djeca koja su bila izložena svađama i nasilju u obitelji sklonija su agresivnom ponašanju.

4.3. Što bi roditelji trebali učini ?

Prije svega roditelj od samog početka treba održavati dobru komunikaciju s djetetom, najbolje je da roditelji što prije okupe djecu i kažu im da su se odlučili rastati. Također, potrebno je djetetu objasniti zašto se oni razvode, što je to razvod, te što će se tada promijeniti.

Iako su roditelji razgovarali o razvodu s djetetom na samom početku, ono kasnije može početi pokazivati znakove nezadovoljstva, krivnje, tuge i mnoge druge. Upravo zbog toga potrebno je da se održava stalna i kvalitetna komunikacija s djetetom. Tijekom razgovora s djetetom roditelji trebaju govoriti jednostavno i polagano, imajući na umu da će oni zauvijek pamtiti što ste tada rekli. Također, potrebno je izabrati mirno doba dana za razgovor, onda kada će i roditelji i djeca imati vremena poslušati jedne druge.

„ Roditelji znaju biti jako zabrinuti zbog razgovora s djecom o razvodu da onda previše žure. Možda ćete željeti što prije završiti s tim kako bi vam laknulo. Ali ako ne uspijete zadobiti

potpunu pažnju djeteta, propustit ćete važnu priliku da položite temelje za budućnost svoje obitelji nakon razvoda.“ (Wallerstein i Blakeslee, 2006., str. 18)

Djeci treba konstantno naglašavati i primjerima pokazivati da razvod ne mijenja roditeljsku ljubav prema njima. Ljubav prema djeci ne nestaje bez obzira na okolnosti razvoda niti udaljenosti jednog od partnera od djeteta. Konstantnim razgovorima i svojim ponašanjem roditelj treba zadobiti djetetovo povjerenje i dalje stvarati poticajnu okolinu u kojoj će se dijete osjećati sigurno i pravilno razvijati.

Rastava je posebno osjetljivo razdoblje u djetetovo životu i treba mu što više olakšati prilagodbu na novonastale promjene. Djetetu bi znatno bila olakšana situacija kad ne bi morao seliti. Znači da dijete nastavi živjeti u istom mjestu u kojem je živio i prije rastave. Dijete kad dođe do razvoda gubi sigurnost u vlastitom domu, a kad se još prilikom rastave mora seliti u novi vrtić i okružje ono gubi sigurnost u potpunosti. Djeci je inače teško prilagoditi se promjenama i novoj sredini, kamoli kada još uz to mora prihvatiti činjenicu da njegova obitelj više nije zajedno.

Ono što bi u još olakšalo razvod jest normalna komunikacija njegovih roditelja. Često odrasli i nakon razvoda ostaju u sukobu, te se svađaju „preko“ djece. Normalna komunikacija i odnos oba roditelja uvelike olakšava djetetovo prihvaćanje razvoda. To je bitno i zbog toga što dijete svoje ponašanje i postupke temelji na vlastitim osjećajima i iskustvima. Važno je da roditelji nikada ne zaborave da su oni djetetu glavni „model“, te uzor. Dijete gledajući njih uči kako će se nositi s problemima, kako će rješavati sukobe, te odnose i interakciju s prijateljima.

Da bi olakšali djetetu prilagodbu na razvod, roditelji bi trebali malo odgoditi dovođenje novih osoba u djetetov život. „Iskustva su pokazala da djeca novi brak najbezbolnije prihvaćaju dvije do četiri godine nakon razvoda. Toliko je djeci vremena potrebno da prebole razvod roditelja i prihvate činjenicu da se roditelji neće pomiriti. Istodobno, spremna su investirati u nove odnose. Ako od razvoda do braka prođe znatno više vremena, mnogo je vjerojatnije da dijete neće prihvatiti novog partnera roditelja s kojim živi jer dijete nerado ponovno mijenja stečene navike.“ (Gordana Bujišić, 2005., str.59)

Mlađa djeca često i lako se vežu za nove partnere svojih roditelja. Ipak na to vezanje i prihvaćanje novih partnera utječe nekoliko čimbenika. Ako roditelj često mijenja partnere i veze, dijete se osjeća zbunjeno i tjeskobno. Odnos maćehe ili očuha prema djetetu, te odnos roditelja prema maćehi ili očuhu također ima značajnu ulogu u tome kako i koliko će brzo

dijete ga/ju prihvatiti. Novi partneri mogu potaknuti ljubomoru bivših supružnika, te tada nastaje svađa „preko“ djeteta. Takvo ponašanje nosi za sobom posljedice koje su veoma štetne za dijete. U djeteta se pojačava osjećaj krivnje, zbunjenosti, te otvara mogućnosti da prekine odnos drugim roditeljem. Iznimno je važno da roditelji prije sklapanja novog brak objasne djetetu da ono ima majku i oca, te da nova osoba u njihovim životima ne mijenja to da ih majka ili otac sad manje vole. Djeca se ne smiju osjećati suvišna, te roditelji od njega ne smiju tražiti da novu partnericu zove mama ili novog partnera tata. Novi partner ne smije preuzeti roditeljsku ulogu, nego treba imati prijateljski odnos s djetetom.

5. UTJECAJ RAZVODA BRAKA NA DIJETE

„ Bez obzira na dob, svako dijete ima potrebu za ljubavlju, pripadnošću i sigurnošću. Međutim, tijekom djetetova odrastanja nije uvijek tako. Niz je situacija u kojim se dijete suočava s nepredviđenim i teškim događajima i tada njegov život više nije stabilan i predvidljiv.“ (Warshak, 2008., str. 5)

Osim na odrasle osobe, razvod braka značajno utječe na cijeli život djeteta. Djeca na takve, za njih možda i najteže promjene, reagiraju na različite načine. Razvod braka ima značajan utjecaj na promjene u ponašanju kod djece i utjecaj na razvoj djeteta.

5.1. Utjecaj razvoda braka na promjene u ponašanju u djece

„Kako ti je bilo kada su se roditelji odlučili rastati? Je li te to iznenadilo? Je li te zaboljelo ? Rastužilo? Zbunilo ? Je li ti već prije bilo jasno da između tvojih roditelja nešto nije u redu? Svi nešto osjećamo. To je prirodno. Nekoj je djeci čak drago što im se roditelji rastaju, jer žele da se prestanu svađati, ili čak tuči. Ma kako god se osjećaš, to je prirodno. Nemoj se bojati priznati svoje osjećaje i nemoj ih se sramiti.“ (William L. Coleman, 2005., str. 47)

Koliko god djetetu bilo teško razgovarati o rastavi, ipak, bilo bi dobro to učiniti. Najbolje bi bilo kada bi mogao razgovarati i priznati svoje osjećaje nekome unutar obitelj, kao što su roditelji ili braća i sestre.

Mnogi su osjećaji i promjene u ponašanju koji nastaju sa razvodom:

Srdžba. Djeca ne znaju kako se ponašaju kad su srdita, znaju samo da su ranjena, zbunjena i nezadovoljna. Oni za takve svoje osjećaje krive roditelje. Ono ima pravo na svoje osjećaje, čak i na srdžbu. No, bilo bi najbolje kada bi dijete svoju srdžbu usmjerilo na problem koji je uzrok rastave, a ne na roditelje. To će za dijete biti jako težak zadatak, no on će rezultirati puno boljem razumijevanju i osjećanju djeteta.

Strah od gubitka. Nakon razvoda dijete se iznimno veže za ostale stvari koje mu pružaju osjećaj sigurnosti. No, konstantno je prisutan strah od gubitka, od odlaska, strah od promjena.

Mržnja. Roditelj je djetetu glavni uzor i podrška. No, što se dogodi kada roditelji se odluče razvesti, kada otac viče na majku ili majka na oca. Dijete u tom slučaju može odlučiti da mu otac ili majka prestaju biti oslonac. Ono se osjeća nesigurno, te razvija osjećaj mržnje. Mržnja je snažan „otrov" kojeg dijete brzo širi. Rezultira se promjenama u ponašanju, poput potpune nezainteresiranosti djeteta za viđene s ocem ili majkom, dijete se ne želi igrati sa braćom ili sestrama, odbija sve iz svoje okoline (poput bake ili djedova).

Dijete često tijekom razvoda razvija osjećaj krivnje, nemoći, nemogućnost rješavanje problema, što rezultira promjenama u ponašanju kao što su povlačenje u „sebe", nesigurnost, manjak samopouzdanja, izbjegavanje interakcije sa drugom djecom, potrebu za privrženošću i pažnjom.

„Kako se djeca i kojim brzinom prilagođavaju novom načinu života, najbolje se očituje u njihovu ponašanju, kako se obično kaže, u reakcijama djece na razvod roditelja." (Čudina Obradović i Obradović, 2006., str. 583)

Reakcije djeteta na razvod roditelja mogu biti različite, autori M. Čudina-Obradović i J. Obradović (2006) u svojoj knjizi *Psihologija braka i obitelji*, navode tri skupine reakcija: inicijalne reakcije, kratkotrajne reakcije i dugotrajne reakcije.

Pod *inicijalne reakcije* smatra se prva djetetova reakcija kada sazna za razvod braka. U većini djece to izaziva zaprepaštenje i šok. Snaga prve djetetove reakcije pokazatelj je kakvi su bili odnosi među roditeljima. Roditelji često odgađaju razgovor s djecom o razvodu, zbog straha od dječjih reakcija.

Inicijalne reakcije često se klasificiraju (Obradović, 1990), (Čudina Obradović i Obradović, 2006.). Od trenutka kada dijete sazna za razvod roditelja, a sve do trenutka kad počinju prihvaćati promjene, djeca prolaze različite faze tipičnih emocionalnih reakcija:

1. *Negiranje.* U ovoj fazi djeca izbjegavaju suočavanje s problemom, te vjeruju kako će se njegovi roditelji ipak pomiriti. Dijete se povlači u sebe, sanjare o zajednici koju je imao do tog trenutka, odbacuju realnost i zamišljaju je onakvu kako ni ju oni željeli imati.

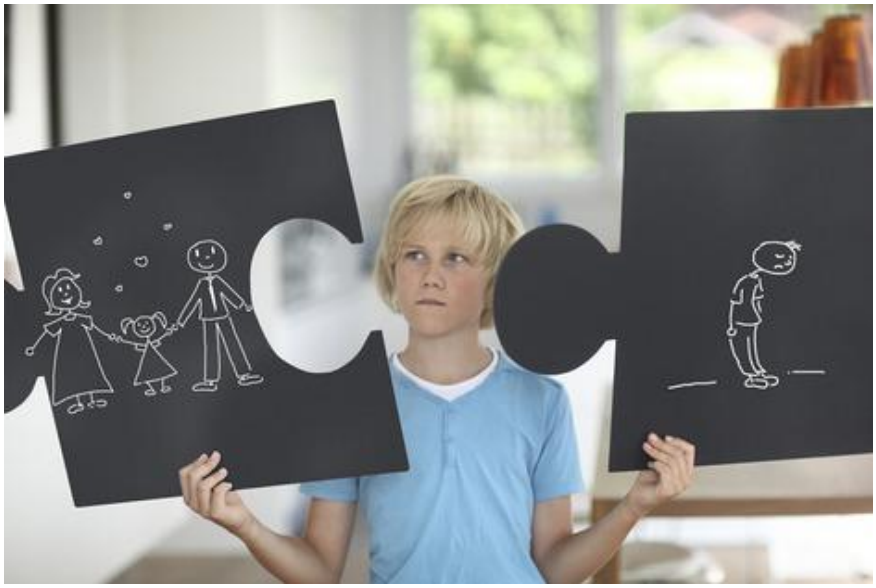
2. *Bijes.* Nakon povlačena u svijet mašte, koja traje kratko, djeca shvate da su njihove želje jedno, a realnost nešto drugo. To rezultira iskazivanjem

bijesa. Bijes je najviše usmjeren na odrasle, prvenstveno na roditelje, zatim na odgajatelje, učitelje i sve ostale pojedince koji predstavljaju autoritet.

3. *Nagodba.* Kada se djeca shvate da bijesom ne dolaze do željenih rezultata, počinje faza nagodbe sa samim sobom. Misle da će svojim boljim ponašanjem postići da njegovi roditelji opet budu zajedno.

4. *Depresija.* Depresija nastaje kada dijete shvati da ni na koji način ne može utjecati na razvod roditelja te da se njegovi roditelji neće pomiriti. Često za razvod optužuju sebe i žalosna su jer misle da su svojim ponašanjem razdvojili roditelje.

5. *Prihvaćanje.* Posljednja faza u kojoj djeca uviđaju da zavod njihovih roditelja ne ovisi o njima. Počinju polako prihvatiti činjenice da će jednog roditelja viđati manje.

Slika 5. Djetetova reakcija na razvod roditelja.

Izvor:
https://www.google.hr/search?q=reakcija+djeteta+na+razvod&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjygsrzyd3QAhXTbZoKHUjpD6wQ_AUICCgB&biw=1242&bih=580#imgrc=chfUkfJDdBAh1M%3A

U *kratkotrajne reakcije* ubrajaju se reakcije djeteta do dvije godine nakon razvoda, poslije polako nestaju. To su reakcije koje pokazuju emocionalnu prilagodbu, je li ona slabija ili bolja. Takve reakcije zajednički se nazivaju eksternalizacijom (kao što je agresivno ponašaje) ili internalizacijom (kao što je depresija.).

„Sva istraživanja, bez obzira na to kada u provedena, kao i psihoterapijska praksa pokazuju da djeca snažno emocionalno reagiraju na razvod roditelja povećanom agresijom i depresijom, što se manifestira na različit načine i u različitim prigodama (Čudina i Obradović, 2001; Hoyt, Cowen, Pdro-Carrol i Alpert-Gillis, 1990; Martinez i Forgatch, 2002; McCabe, 1997; Ruschena, Prior, Sanson i Smart, 2005; Wallerstein, 2004).“ (Čudina Obradović i Obradović, 2006., str. 585)

No, snaga reakcija ovisi o rodu djeteta, dobi djeteta, zajedničkog skrbništva i osobnim značajkama roditelja.

Dugotrajne reakcije su oblici ponašanja koji postaju svakodnevnica, čak i u zreloj dobi. Takve reakcije mijenjaju ponašanje i razvojni put cijelih naraštaja. Urođene posljedice su: socijalno-ekonomski položaj u društvu, bračna kvaliteta i partnerski odnosi odrasle djece, čiji su se roditelji razveli i psihološka dobrobit odrasloga djeteta.

5.1. Utjecaj razvoda braka na razvoj djeteta

„Tvoje tijelo povezano je s tvojim mislima i osjećajima. Kad se mi brinemo, tijelo se počinje čudno ponašati. Kad se bojimo, katkad nam od toga postaje mučno. Kad smo tjeskobni, može nas zaboljeti glava.“ (William L. Colleman, 2005., str. 45)

Kada se roditelji rastaju dijete doživi psihičke i fizičke promjene i one se odraze i na djetetovom ponašanju. Rastava braka za djecu je obično najteže životno iskustvo. Djeca nisu sigurna što se to zbiva oko njih, kakve sve to promijene donosi razvod te na svaku prepreku u tom razdoblju tijelo reagira. Tijelo je povezano s našim milima i osjećajima te baš te misli i osjećaji utječu na fizički razvoj. Jedan od dokaza te tvrdnje jest činjenica da su mnoge bolesti uzrokovane su stresom (bolesti želudca, u žena izaziva promjene na jajnicima, ispadanje kose, umor, loša krvna slika, pad imuniteta). Teške situacije, poput razvoda braka, na dijete ostavlja ponekad i trajne psihičke i razvojne promjene.

6. ULOGA VRTIĆA KAO ODGOJNO OBRAZOVNE USTANOVE U PROCESU RAZVODA RODITELJA

Sve osobe iz djetetovog okružja mogu pomoći i utjecati na djetetovo prihvaćanje promjena koje se trenutno događaju u njegovom životu. U odgojno obrazovnim ustanovama djetetu mogu pomoći odgajatelji, djeca i stručni tim kada je za to potrebno.

6.1. Uloga i pomoć odgajatelja u radu s djecom

„Odgajatelj/ učitelj treba biti na raspolaganju djetetu. Važno je djetetu dati na znanje da ste svjesni situacije i da ste otvoreni za razgovor. Međutim, jednako je tako važno ne inzistirati na tome da se dijete otvori.“ (Gordana Bujišić, 2005, str. 62)

Osim raspolaganja, odgajatelj ima važnu ulogu u ohrabrivanju djeteta za izražavanje vlastitih osjećaja. Mnogim aktivnostima kroz koje može izraziti svoje osjećaje, na primjer, igra uloga. Dijete treba osjećati slobodu da izrazi svoje osjećaje. Osim izražavanja važno je da dijete zna prihvatiti svoje emocije. U tom slučaju odgajatelj treba prihvatiti djetetove emocije i ne smije ih prosuđivati. Važno je da odgajatelj pruži djetetu priliku da na različite načine pokaže svoje osjećaje. Na primjer, pomoću igrokaza s lutkama, oni mogu potaknuti dijete na izražavanje svojih osjeća te prihvaćanje istih.

U knjizi *Pomozimo im rasti,* autora M. Milanović i suradnici (2014), navode što bi odgajateljice trebale znati kako bi mogle pružiti podršku djetetu :

- Potrebno je da znaju koje su potrebe djeteta u procesu razvoda. Temeljne potrebe djeteta su: potreba za pripadanjem, ljubavlju i sigurnošću. Tek kada su ove navedene potrebe zadovoljene, dijete može zadovoljiti ostale potrebe.
- Također, bilo bi dobro da odgajateljice znaju pretpostaviti djetetove očekivane reakcije na razvod. To će im uvelike pomoći u razvoju osjećaja profesionalne kompetencije u suočavanju s djetetovim reakcijama i razumijevanje promjena koje se pojavljuju u djeteta tijekom procesa razvoda.
- Važno je da odgajateljica provjeri što dijete zna o razvodu. Dobro je znati koliko je dijete upućeno u situaciju razvoda, zna li što je to razvod, kakve on promjene donosi.

Za dijete je važno da zna odgovore na sva njegova pitanja vezana za razvod. Tada kada je ono upućeno u cijelu situaciju, lakše će se prilagoditi novoj situaciji.

- Znanje o djetetovim prethodnim reakcijama na stres i njegovo nošenje s problemima, odgajateljici će koristiti kako bi mogla pomoći djetetu pozitivno prevladati stresove i probleme.

Roditeljsku ljubav uvijek treba jačati, pa tako i odgajateljeva uloga je naglasiti važnost roditeljske ljubavi. Naglasiti da ona zapravo nikada ne prolazi.

„U vrijeme kada mu se roditelji razvode, djetetu trebaju odgojiteljevi iskazi ljubavi, ohrabrenje i pohvala bez pretjerane popustljivosti i pretjeranog zaštićivanja. Dobro je s djetetom razgovarati o tome tko ga voli i o njemu se brine, o tome koga ono voli. Ohrabrite ga crtanje voljenih osoba.“ (Milanović i suradnici, 2014., str. 123)

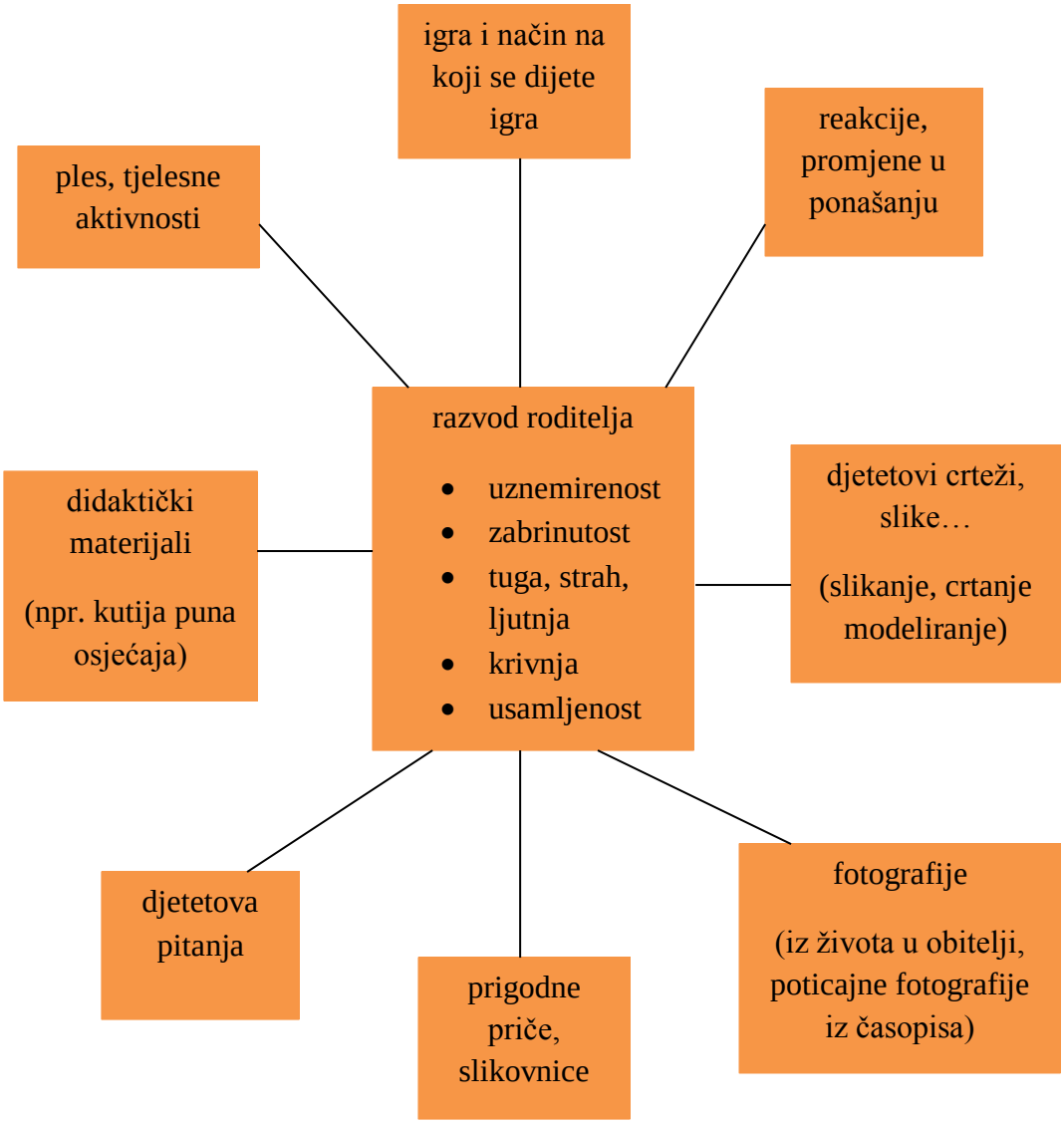
Odgajatelj treba isticati ljubav i sigurnost. Iznimno je važno da roditelj štiti i voli svoje dijete. No, također je važno da dijete u odgojno obrazovnoj ustanovi osjeti ljubav i sigurnost. Kada je riječ o obitelji, odgajatelj treba poticati crtanje obitelji i osoba koje voli. Na primjer: odgajatelj može navesti djecu da crtaju svoju obitelj ili sve osobe koje voli.

Ono sto je doista bitno uz sve navedeno je to da bi dijete trebalo bar neko vrijeme ostati u grupi u kojoj je boravio i prije razvoda roditelja. Zbog toga što je to česti jedina konstanta u djetetovom životu koja se nije promijenila, ona mu pruža osjećaj sigurnosti i pripadanje.

Dijete jako teško prihvaća promjene, upravo zato odgajatelj bi trebao kroz razgovor i aktivnosti djetetu pojasniti da su promjene sastavni dio naših života. Na primjer: u tome znatno može pomoći igra s lutkama u lutkinoj kući ili igra uloga. U njima djeca mogu stvoriti svoj svijet, te imati kontrolu nad njim. Potrebno je djetetu omogućiti dovoljan broj lutaka kako bi moglo stvoriti obitelj.

Ono što je još značajno teško za djecu jest prevladavanje osjećaja krivnje. Dijete se osjeća krivo za razvod svojih roditelja, te mu odgajatelj treba naglašavati kako ono nije krivo za tu novonastalu situaciju u njegovoj obitelji. Treba jasno naglasiti djetetu da su ti problemi između mame i tate, te da ono nije krivo za razvod. To bi trebali objašnjavati sami roditelji, no jednako tako je važno da naglase i odgajatelji. Odgajatelj treba pokušati razgovarati s djetetom o njegovim brigama i problemima, te o tome što bi u pomoglo. Sa tim razgovorima odgajatelj osvješćuje djetetu njegova prava. Ono ima pravo znati što se događa, ima pravo

postaviti pitanja koja ga zanimaju i zabrinjavaju, te ima pravo pričati o svojim brigama. (Slika 6.)

Slika 6. Model komunikacije o osjećajima i brigama s djetetom vrtićke dobi (ulazi u djetetov unutrašnji svijet-izlazi za dijete, mogućnost, prorađivanja osjećaja i iskustva). (Milanović i suradnici, 2014., str. 124)

Odgajatelj također može koristiti razne slikovnice u radu s djecom, kako bi kod djece razvio svijest o tome što je to razvod, kako do njega dolazi, te potaknuli razvoj empatije. Neke od korisnih slikovnica u radu s djecom su: *Mama i tata više nisu zajedno*, autori Irena Bekić i Alessandra Pokrajac-Bulian koja će djetetu i odgajatelju pomoći prevladati bolan period

prilagodbe djeteta na rastavu braka, autorica Jennifer Moore-Mallinos izdala je slikovnicu, jednako korisnu, pod imenom *Kako su moji roditelji zaboravili biti prijatelji*. Zatim odgajatelj može koristiti i slikovnicu *Djevojčica i ptica,* autorice Dubravke Pađen Farkaš.

6.2. Uloga i pomoć odgajatelja u radu s roditeljima

„Odgajatelja ili učitelja treba obavijestiti o promjenama u obitelji, jer svaka takva promjena može utjecati na djetetovo ponašanje. Roditeljima treba reći da će dijete dobiti potrebnu potporu i razumijevanje ako odgojno-obrazovno osoblje zna za promijene, kao i da će svaka takva informacija biti povjerljiva.“ (Gordana Bujišić, 2005., str. 63)

Naročito je važno da ako se nakon razvoda mijenja struktura obitelji ili roditelji sklope novi brak, obavijeste o tom odgajatelja. Kako i djeci, tako i je i roditeljima potrebna potpora tijekom razvoda. Zato je potrebno da odgajatelj razumije i pruži potporu roditelju.

Odgajatelj ipak u procesu razvoda mora ostati neutralan, ne smije se miješati. Odgajatelj se treba prvenstveno zalagati za dijete. Također je bitno naglasiti roditeljima kako bi dijete trebalo zadržati pozitivne osjećaje prema oba roditelja.

Također, u knjizi *Pomozimo im rasti* (Milanović i suradnici, 2014), navedeno je kako odgajatelj može pomoći roditeljima:

- rješavanju neugodnih osjećaja prema bivšem mužu zbog zaštite djece
- zajedničko razgovaranje i planiranje kako bi im potrebe djeteta bile na prvom mjestu
- prihvaćanje, zadovoljavanje i prepoznavanje djetetovih potreba u procesu razvoda roditelja
- ukazati na djetetovo pravo na informacije o razvodu
- zaštita djeteta od svađa, sukoba i nasilja

Bilo bi dobro da odgajatelj roditelje upozna s djetetovim stajalištima. Na taj način će pomoći roditeljima da izbjegnu moguće štetne posljedice razvoda na dijete. Također iznimno je bitno da odgajatelj održava komunikaciju s oba roditelja. Oba roditelja moraju biti uključena u aktivnosti vrtića te oba roditelja moraju dobiti pozivnice za školske svečanosti i ostale prigode. Odgajatelj može pomoći i očuhu ili maćehi koji dijete dovode u vrtić.

7. ZAKLJUČAK

Onda kada brak dvoje odraslih ljudi nemaju temelje za kvalitetan brak, a unatoč tome stupe u brak, tada dolazi do onoga što je najgore moguće za jednu obitelj. To su svađe, nesuglasice, pa čak u najgorem slučaju i nasilje u obitelji. Kada sve to još mora slušati i gledati dijete, onda i kada se to ne može niti popraviti niti spriječiti, najbolja je opcija razvod. Kada roditelji odluče da više ne mogu zajedno živjeti ta odluka se ne tiče više njih samih već i djeteta. Razvod nije nimalo laka odluka niti za odrasle, a još teže je to priopćiti djetetu. Najčešće roditelji imaju strah od razgovora s djecom o razvodu, zbog djetetove neočekivane reakcije na razvod. No, uz mnoge stvari razgovor i dobra komunikacija roditelja s djetetom u procesu razvoda, temelji su budućnost nove obitelji. Dijete treba pomoć i podršku roditelja, ono treba osjećaj ljubavi, sigurnosti i osjećaj pripadanja. U tom procesu prihvaćanja djeteta na razvod roditelja često se događaju promjene u ponašanju i razvoju djeteta. Iznimnu ulogu u pomoći savladavanja problema s kojim se dijete treba suočiti i prihvaćanja razvoda svojih roditelja, imaju sve osobe iz djetetove okoline, pa tako i odgajatelj. Na posljetku iznimno bitna činjenica je da roditelji nikada ne smiju zaboraviti naglašavati pokazivati djetetu koliko ga vole, niti dijete ne smije zaboraviti pokazivati i naglašavati koliko voli svoje roditelje bez obzira na novonastalu situaciju. Jedni drugima, bez obzira što više nisu zajedno i daje, moraju biti sigurnost, snaga, poticaj i primjer.

Literatura:

1. Bekić, I., Pokrajac-Bulian, A. (2003) *Mama i tata više nisu zajedno,* Zagreb: ABC naklada
2. Bujišić, G. (2005) *Dijete i kriza, Priručnik za odgajatelje, učitelje i roditelje,* Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga
3. Coleman L. W. (2005) *Što djeca trebaju znati kada se roditelji rastaju*, Zagreb: STEPress
4. Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006) *Psihologija braka i obitelji*, Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga
5. Juul, J. (2008) *Život u obitelji,* Zagreb: Naklada Pelago
6. Milanović, M. i suradnici (2014) *Pomozimo im rasti*, Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga
7. Moore-Millinos, J. (2005) *Kako su moji roditelji zaboravili biti prijatelji*, Zagreb: Neretva
8. Pađen Farkaš, D.(2013) *Djevojčica i ptica,* Zagreb: Školska knjiga
9. Wallerstein, J., Blakeslee, S. (2006) *A što s djecom? Odgoj djece prije, za vrijeme i nakon razvoda*, Zagreb: Planetopija
10. Warshak A. R.(2008) *Otrov razvoda, Zaštita veze između roditelja i djeteta od osvetoljubljivog bivšeg partnera,* Zagreb: Algoritam

ŽIVOTOPIS

Osobni podatci	
Ime i prezime	Snježana Trdina
Adresa	
Telefon	
E-mail adresa	
Mobilni telefon	
Godina rođenja	1994.
Radno iskustvo	
	Lječilište Topusko 01.05.2014.-30.04.2015. Stručno osposobljavanje za mjesto Fizioterapeutskog tehničara
Obrazovanje	
listopad 2013.-prosinca 2016.	Sveučilište u Zagrebu odsjek u Petrinji Rani i predškolski odgoj i obrazovanje
Srednja škola	Fizioterapeutski tehničar Srednja škola Topusko
Strani jezici	
	Engleski jezik
Čitanje	Vrlo dobro
Pisanje	Vrlo dobro
Govor	Vrlo dobro
Znanje i vještine	Računalne sposobnosti
Vozačka dozvola	Vozačka dozvola B kategorije
Dodatne informacije (ukratko)	Imam 22 godine, zanimanje odgajatelja za mene nije bio izbor, već životni poziv. Smatram da sam vrlo stručna, marljiva, uporna i pouzdana u radu. Djeca me vrlo dobro prihvaćaju. Želim djeci pomoći da izgrade sebe. Svi smo na svijetu stvoreni za nešto, tako sam i ja stvorena da budem odgajateljica.